

Pestovanie ducha a hospodársky život

Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v októbri 1919 z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Dnes hovoria mnohí ľudia o „socializácii“ takým spôsobom, ako keby to mohol byť nejaký súhrn inštitúcií v štáte alebo v rámci ľudského spoluzitia, prostredníctvom ktorých by mohli určité požiadavky moderného ľudstva dôjsť k svojmu naplneniu. Človek si predstavuje, že tieto inštitúcie tu ešte nie sú a kvôli tomu panuje sociálna nespokojnosť a zmätok. Keď tu raz budú, potom by sa malo dostaviť usporiadané sociálne spoluzitie a spolupôsobenie ľudí. To, že sa mnohí s viac či menej jasným vedomím oddávajú takému názoru, je dôvodom vzniku mnohých škodlivých predstáv o „sociálnej otázke“. Pretože človek nemôže formovať vonkajšie inštitúcie tak, že ony sami zo seba ľuďom umožnia sociálne uspokojivý život. Také inštitúcie budú po technickej stránke dobré vtedy, keď ich prostredníctvom môžu byť statky čo najúčelnejšie vytvárané a privádzané k ľudskému upotrebeniu. Po sociálnej stránke však budú tieto inštitúcie dobré až vtedy, keď v nich vyrábané statky spravujú v rámci služby pre spoločnosť sociálne zmysľajúci ľudia. Nech už sú inštitúcie aké chcú – vždy sa môže vyskytnúť konanie ľudí alebo ľudských skupín, ktoré nesie antisociálny charakter.

Človek by sa nemal oddávať ilúzii, že bez „sociálne naladených“ ľudí by mohol byť nastolený sociálne uspokojivý životný stav. Pretože taká ilúzia je prekážkou pre skutočne praktické sociálne idey. Idea trojčlennosti sociálneho organizmu usiluje o úplné oslobodenie sa od ilúzie tohto druhu. Preto je pochopiteľné, že je vášnivo potlačovaná všetkými tými, ktorí dnes ešte žijú v kalnej hmle tejto ilúzie. Idea sociálnej trojčlennosti sa snaží v jednom z troch článkov sociálneho organizmu o spolupôsobenie ľudí, ktoré je založené na úplne slobodnom styku a slobodnom združovaní sa jednej individuality s druhou. Tieto individuality nebudú nasilu vtisnuté do žiadnej vopred určenej inštitúcie. To, ako si navzájom pomáhajú a podporujú sa, má vyplynúť len z toho, čím môže byť jeden človek prostredníctvom svojich schopností a výkonov pre nejakého druhého človeka. Nie je udivujúce, že v súčasnosti mnohí ľudia ešte vôbec nie sú schopní si predstaviť niečo iné ako to, že pri takej voľnej podobe ľudských vzťahov v duchovnom článku sociálneho organizmu by v ňom museli vznikať iba anarchistické stavy. Kto takto rozmýšľa, ten práve nevie, akým silám najhlbšej ľudskej prirodzenosti je znemožnený rozvoj tým, že človek sa vyvíja podľa šablón, ktorých formu určuje štátny alebo hospodársky život. Tieto sily najhlbšej ľudskej prirodzenosti nemôžu byť rozvíjané prostredníctvom inštitúcií, ale len tým, že jedna ľudská bytosť pôsobí v plnej slobode na druhú. A to, čo je pri tom rozvíjané, nepôsobí antisociálne, ale sociálne. Sociálne pôsobiace ľudské vnútro bude iba chradnúť, ak má zdedené alebo výchovou rozvíjané inštinkty, ktoré pochádzajú z privilegia udeleného štátom alebo z hospodárskej mocenskej prevahy.

Trojčlenný sociálny organizmus bude svojím duchovným článkom neustále odhaľovať pramene sociálnych impulzov. Tieto impulzy budú impregnovaním sociálnym

duchom právne vzťahy ľudí, ktoré majú byť regulované v demokratickom štáte, a budú tiež vnášať tohto ducha do vedenia hospodárskeho života.

V hospodárskom kolobehu sa prostredníctvom životných foriem modernej doby nezabráni antisociálnej tendencii, pretože spoločnosti najlepšie slúži to, keď jednotlivec môže bez zábran nasadiť svoju schopnosť na prospech tejto spoločnosti. Na to je však nutné, aby tento jednotlivec zhromaždil kapitál, a tiež, aby sa slobodne mohol združovať s ostatnými za účelom hospodárskeho zhodnotenia tohto kapitálu. Socialistická ilúzia verila, že vlastníctvo týchto stále väčších akumulovaných kapitálových mäs by nakoniec jednoducho mohlo prejsť z ich súkromných držiteľov na spoločnosť, a tým by sa mohol uskutočniť socialistický spoločenský poriadok. V skutočnosti by musela vďaka takému prevodu zaniknúť hospodárska plodnosť kapitálu, pretože ona spočíva na individuálnych schopnostiach jednotlivcov. Človek by si mal bezvýhradne priznať: hospodársky kolobeh bude najvitálnejší vtedy, keď mu tendencia k antisociálnosti nebude odňatá v jeho vlastnej oblasti, zato mu však budú neustále z inej oblasti – z duchovného článku sociálneho organizmu – budú privádzané sily, ktoré vznikajúcu antisociálnosť obrátia späť na sociálnosť.

V mojej knihe „Hlavné body sociálnej otázky“ som sa snažil ukázať, že skutočné sociálne myslenie nemôže usilovať o prevod správy kapitálu od jednotlivca alebo ľudskej skupiny na správu spoločenskú; ale naopak, že jednotlivec by musel mať možnosť bez zábran postaviť svoje schopnosti prostredníctvom zhodnotenia kapitálu do služby spoločnosti, a že keď tento jednotlivec svoje schopnosti už viac nechce alebo nemôže využiť na zhodnotenie kapitálu, musel by byť tento kapitál prevedený na niekoho iného, kto má rovnaké schopnosti. Tento prevod nemá byť obstaraný prostredníctvom štátneho privilégia či vďaka hospodárskej moci, ale na základe výchovy nadobudnutej v slobodnom duchovnom živote vyhľadať ako nástupcu toho, kto je zo sociálneho stanoviska najvhodnejší.

Kto takto hovorí o ozdravení našich sociálnych pomerov, vníma v duchu výsmech všetkých tých, ktorí sa dnes považujú za životných praktikov. On spočiatku musí tento výsmech zniesť, aj keď vie, že zmýšľanie tých, ktorí sa takto vysmieávajú, privodilo v posledných rokoch tú strašnú katastrofu ľudstva (prvú svetovú vojnu – pozn. prekl.). Tento výsmech bude môcť ešte nejaký čas trvať. Potom sa však už viac nebudú ani najtvrdohlavejší ľudia tohto druhu schopní udržať voči náuke sociálnych skutočností. Potom budú musieť zmĺknuť frázy o tom, že návrhy, ako je ten o trojčlennosti, môžu byť dobre mienené, ale že na ich uskutočnenie „tu nie sú vhodné ľudia“. Hlásatelia týchto fráz „na to vhodné“ v každom prípade nie sú. Tak nech sa radšej stiahnu a nech nebránia svojou brutálnou mocou v plodnej práci tým, ktorí by sa radi postarali o to, aby sa v slobodnom duchovnom živote rozvíjali sociálne pudy ľudí.